

440Clàssica&Jazz | Jordi Martí Fabra | Actualitzat el 02/12/2023 a les 12:30

Maria Callas i Elvira de Hidalgo: La diva i la seva descobridora

Amb motiu del centenari del naixement de Callas, recordem la relació entre la cantant d'òpera i la seva mestra

Maria Callas i Elvira De Hidalgo | Arxiu

La soprano **Maria Callas** (1923-1977) va passar a la història com la primera estrella mediàtica del firmament líric en l'era de la cultura de masses, tan fulgurant als escenaris com al paper *couché*. La seva trajectòria, però, no s'hauria propulsat de la manera meteòrica en què ho va fer si una soprano lleugera retirada dels escenaris i consagrada a l'ensenyament no l'hagués adoptat a la tendra edat de 16 anys. Aquella mestra, que va saber entreveure el potencial d'una adolescent acomplexada, que la va fer treballar intensament i la va fer debutar professionalment, era una cantant nascuda a Vall-de-roures (a la Franja de Ponent) i formada al Conservatori del Gran Teatre del Liceu de Barcelona: **Elvira de Hidalgo**. En el centenari del naixement de **Callas**, recuperem un reportatge del 2014 a la revista 440Clàssica que recorda el paper cabdal de la preceptora del Matarranya en la seva carrera.

Maria Callas Foto: Arxiu Warner Clàssics

El filòsof Sòcrates, pioner en tantes coses, també ho va ser en el camp de la pedagogia. Diuen que, abans de ser condemnat a mort per 'corrompre la joventut', es passejava pels carrers i places de la polis d'Atenes amb els seus deixebles, a qui feia preguntes per 'despertar' la veritat que cadascun d'ells duia al seu interior. Uns 2.400 anys després, a la mateixa ciutat grega, aquest cop sota l'ocupació de l'exèrcit nazi, es va reproduir una nova variant de l'ensenyament socràtic. Les protagonistes eren dues dones. La mestra es deia Joana Rodríguez Roglán, però sempre va mantenir el nom artístic d'**Elvira de Hidalgo**. L'alumna tenia com a nom complet Ana Maria Cecília Sofia Kalogeropoulou, i va passar a la història com a **Maria Callas**. Va ser engendrada a Grècia, va néixer a Nova York i va fer carrera a Itàlia abans de conquerir el món.

Diuen que **Elvira de Hidalgo** va ser l'única persona amb qui la tempestuosa **Callas** no va discutir mai. Potser hi va ajudar el fet que les dues dones van tenir, en alguns aspectes, vides paral·leles. Totes dues van triomfar sent molt joves i totes dues van haver de retirar-se després d'anys d'intensíssimes actuacions, dramàticament enfrontades a una exigència vocal màxima i sostinguda. De totes dues s'ha dit que no van saber administrar la veu. Però entre l'una i l'altra hi ha també diferències significatives: d'Hidalgo n'expliquen que tenia un caràcter ferm i amable, i a l'altra cara de la moneda, la personalitat felina, voluble i volcànica de **Callas** va fer córrer ?i encara ho fa avui? rius de tinta i mars de polèmica.

UN MITE FORJAT A ATENES

L'any 1937, **Maria Callas**, amb 13 anys i acabada d'arribar de Nova York de la mà d'una mare amb qui sempre va mantenir una relació difícil i tempestuosa, sol·licitava l'ingrés al Conservatori Nacional de Grècia perquè no havia pogut entrar al centre més prestigiós i antic del país, el Conservatori d'Atenes. Per assegurar-se l'ingrés, la mare va dir que la Maria tenia 16 anys. I se la van creure, perquè la nena aparentava molta més edat de la que tenia. És així com una nena

carregada de complexos i amb una identitat confusa va començar a fer classes amb Maria Trivella.

Per la seva banda, **Elvira de Hidalgo** era una soprano lleugera que havia conegut un gran èxit arreu del món i que havia decidit retirar-se del tot dels escenaris el 1936. Tenia un contracte per fer classes al Conservatori d'Ankara, a Turquia, però abans va recalcar, en principi temporalment, al Conservatori d'Atenes ?aquell on la jove **Callas** no havia pogut entrar?. Nascuda a Vall-de-roures i formada a Barcelona a l'escola de Maria Barrientos, l'opinió de **De Hidalgo** era també molt influent a l'Òpera Nacional Grega. Al país hel·lènic, la soprano era una figura de prestigi: anys abans hi havia gravat nou discos, amb cançons en grec i en castellà, acompanyada de piano, per a la divisió grega de La Voz de su Amo. En principi, **Elvira de Hidalgo** havia d'estar-se només una temporada en terres gregues. Però la Segona Guerra Mundial la va fer quedar-se a la capital grega uns quants anys.

El desembre de 1939, **Maria Callas** ?a Grècia, Maria Kalogeropoulou? va fer 16 anys i va tornar a intentar accedir al Conservatori d'Atenes, aquest cop amb una audició davant Hidalgo. Segons recordava aquesta, la primera impressió que li va causar aquella nena desmanegada que es mossegava les ungles va ser tan desastrosa que la mestra ja es disposava a acomiadar-la sense fer-la cantar. Però aleshores es va produir un d'aquells moments decisius que es mouen entre la història i la llegenda: la nena va cantar l'ària "Oceà, monstre poderós!", de l'òpera Oberon de Carl *Maria von Weber*, i **Elvira de Hidalgo** va tancar els ulls. Molts anys després, fumant i amb l'aire d'una vella dama que ja està de tornada de tot, **De Hidalgo** explicaria detalladament quina va ser la sensació d'aquell moment decisiu: "Vaig sentir una autèntica cascada de sons no del tot controlats, però ja vaig imaginar l'alegria que em suposaria treballar a partir d'aquell metall; revelar a qui ja els posseïa, però encara no n'era conscient, uns recursos dramàtics únics". Tot un diamant en brut! Tan entusiasmada va quedar aquella mestra socràtica amb la veritat interior que amagava l'alumna que, en els anys que van seguir, va arribar a oferir-li classes particulars gratuïtes, perquè el Conservatori no la va voler becar.

Maria Callas i Elvira De Hidalgo a l'Aeroport del Prat Foto: Arxiu

En els anys en què va viure a Atenes, l'adolescència de **Maria Callas** va transcórrer amb una entrega absoluta al cant. Feia classes particulars amb **Elvira de Hidalgo**, i també anava com a oient a les seves classes del Conservatori. Segons han assenyalat alguns dels biògrafs de **Callas** ?i també els pocs que han estudiat la vida de **De Hidalgo**, com ara l'escriptor i melòman aragonès Javier Barreiro, que en va parlar extensament al seu blog?, la mestra l'orientava sobretot en la formació com a soprano lleugera i en la coloratura, però també li donava una base musical àmplia i anava més enllà: li va fer notar la importància de la gestualitat i de la construcció teatral dels personatges, i la va obligar a controlar el seu pes. Anys després, el 1954, **Maria Callas** va entomar la qüestió i, davant l'estupefacció de tothom, va modelar una figura estilitzada de la nit al dia.

Però tornem a la convulsa Atenes d'uns anys abans. En paral·lel a les classes amb **Elvira de Hidalgo** i a l'escalada bèl·lica mundial, **Callas** va començar a experimentar l'èxit. El 1939 va fer la primera actuació en un escenari amb la Cavalleria rusticana, de Pietro Mascagni. A principi del 1941 ?quan Grècia estava assetjada per les tropes italianes, alemanyes i búlgares, però encara es mantenia sota control dels aliats? **Callas** va fer el seu debut professional, al Teatre Líric Nacional, encarnant la Beatrice de l'opereta *Boccaccio*, de Franz von Suppé.

L'ascensió professional de **Maria Callas** i la relació amb **De Hidalgo** es van anar consolidant enmig d'una Grècia que es moria de gana. **Callas** recordaria que l'estiu del 1941 subsistia a base de tomàquets i de col bullida. El 27 d'abril d'aquell mateix any, la bandera nazi s'havia hissat per primer cop al costat del Partenó. Tot i el toc de queda imposat pels ocupants a les 6 de la tarda, **Callas** seguia les classes de 10 del matí a 8 del vespre. I encara més: cantava per a oficials italians i alemanys, convidats a casa per la seva mare. **De Hidalgo** li va aconseguir una plaça a l'Òpera d'Atenes, i fins i tot li van organitzar una excursió a Salònica per cantar davant les tropes italianes? El periodista nord-americà Nicholas Cage va rastrejar un romanç entre la mare de **Callas** i un oficial italià, però també va consignar que, la tardor de 1941, la família va ajudar dos oficials britànics a amagar-se. Sigui com sigui, els historiadors saben com n'és de complicat jutjar els comportaments individuals en situacions tan desesperades?

El que sembla clar és que, sempre sota la tutela de **De Hidalgo**, **Maria Callas** va començar a fer carrera. El 1942 va representar Tosca a l'Òpera d'Atenes substituint la cantant titular, que havia emmalaltit, i hi va tornar el 1943. Es va fer molt famosa al seu país, però l'èxit té dues cares i la popularitat de **Callas** entre les forces ocupants despertava gelosies i crítiques. L'abril de 1944 va cantar Tiefland, d'Eugen d'Alberts, davant les tropes alemanyes que encara ocupaven Atenes.

Maria Callas i Elvira De Hidalgo al Liceu Foto: Arxiu

Aquest és el canviant decorat on va transcórrer la metamorfosi d'un nena acomplexada en una artista ambiciosa sota la tutela d'una soprano retirada. D'aquests anys formatius en va sorgir una icona del segle xx, però també una persona extremadament fràgil que finalment es revelaria incapaç de governar una veu gegantina. **De Hidalgo** va arribar a definir aquesta veu com "un regal de Déu". **Callas**, en canvi, en va gaudir, la va patir i la va definir com una facultat tirànica que li havia robat la infància: "Els nens prodigi mai no gaudeixen d'una infància de veritat. No recordo cap joguina". Però d'una manera o altra, la soprano guardaria sempre un respecte reverencial envers l'antiga mestra: "Li dec tota la meva preparació i la meva formació artística, escènica i musical". El 1945, el món mirava de deixar enrere la Segona Guerra Mundial, però Grècia s'encaminava cap a una sanguinària Guerra Civil entre les milícies comunistes i el govern monàrquic. **Callas**, que havia perdut la feina a l'Òpera d'Atenes "pel seu paper actiu en els darrers mesos de l'ocupació", va marxar d'Atenes cames ajudeu-me, gràcies a la mediació de l'ambaixada britànica.

Durant l'últim sopar al Pireu, no va voler que la família s'acomiadés, però sí que ho va fer de **De Hidalgo**. **Callas** se'n va anar a fer carrera a Nova York, on l'esperava el seu pare, però aviat va tornar a creuar l'Atlàntic per provar sort a Itàlia. La seva mestra, **De Hidalgo**, ja li havia dit que la carrera d'una cantant començava a Itàlia. De fet, abans de separar-se, la soprano de Vall-de-roures encara va recomanar **Callas** a l'empresari Giovanni Zenatello, que un parell d'anys després afavoriria el començament de la carrera italiana de la cantant greco-nordamericana. El 1949, **Elvira De Hidalgo** recuperava la càtedra al Conservatori d'Ankara. El 1954 es va retirar a Milà com a catedràtica vitalícia del teatre de La Scala. I la primavera del 1959 va acompanyar **Maria Callas** en la seva única actuació al Liceu de Barcelona, sortint a saludar des de l'escenari.